

Mika Waltari
TURMS
kuolematon

W S O Y

MIKA WALTARI

TURMS, KUOLEMATON

HÄNEN MAINEN ELÄMÄNSÄ

NOIN 520–450 EKR.

KYMMENENÄ KIRJANA

Werner Söderström Osakeyhtiö
Helsinki

Tämän laitoksen ensimmäinen painos.
Teos ilmestyi ensi kerran 1955.

© Mika Waltarin perikunta

Werner Söderström Osakeyhtiö
Lönnrotinkatu 18 A, 00120 Helsinki

ISBN 978-951-0-52041-3

Painettu EU:ssa

Tuoteturvallisuuteen liittyvät tiedustelut: tuotevastuu@wsoy.fi

ENSIMMÄINEN KIRJA

DELFOI

I.

Minä, Lars Turms, kuolematon, heräsin kevääseen ja näin maan puhjenneen viheriöimään.

Katselin ympärilleni kauniissa talossani. Katselin kultaani ja hopeaani. Katselin pronssikuviani. Katselin maljakkoja punaisine kuvineen. Katselin maalattuja seiniä. Mutta en tuntenut omistamisen ylpeyttä. Miten kuolematon voisi mitään omistaa.

Kalliiden tavaroitteni joukosta otin halvimman saviastian. Vuosien jälkeen kaadoin sen sisällyksen kouraani ja laskin kivet. Ne olivat elämäni kivet.

Otin astian kivineen ja asetin sen takaisin jumalattaren jalkojen juureen. Sitten löin pronssikilpeen. Palvelijat tulivat vaiti sisään. He maalasivat kasvoni, käteni ja käsivarteni punaisiksi ja pukivat ylleni pyhän vaipan.

Minkä tein, sen tein itseni tähden enkä kaupunkini ja kansani tähden. Siksi en kannattanut itseäni jumalan juhlapaareilla. Omin jaloin vaelsin kaupunkini halki muurin luokse. Nähdessään punaisiksi maalatut kasvoni ja käteni kääntyivät ihmiset pois tieltäni, lapset lakkasivat leikkimästä ja kaksihaaraista huilua puhaltava tyttö portin luona lopetti soittonsa.

Omin jaloin astuin ulos portista ja laskeuduin laaksoon samaa tietä kuin kerran olin tullut. Taivas oli hohtavan sininen, lintujen liverrys soi korvissani, jumalattaren kyyhkysset kujersivat. Viljelyksillään askartelevat ihmiset pysähtyivät työssään nähdessään minut. Näin miesten ruskeat, naisten valkoiset kasvot. Sitten he kääntyivät selin minuun ja jatkoivat työtään.

En valinnut pyhälle vuorelle vievää helppoa tietä, jota kivenhakkaajat käyttivät. Valitsin pyhät portaat, joita maalatut puupylväät reunustivat.

Ne olivat jyrkät portaat. Nousin takaperin niitä ylös katsoen koko ajan kaupunkiani. Taakseni en katsonut. Portaan toisensa jälkeen nousin etsien jalalla jalansijani. Horjahdin monta kertaa, mutta kertaakaan en kaatunut. Saattajat torjuin luotani enkä sallinut heidän tukea minua käsivarsista. He olivat peloissaan, sillä näin ei vielä kukaan ollut noussut pyhälle vuorelle.

Aurinko oli korkeimmillaan, kun ehdin pyhälle tielle. Mutta sivuutin hautojen suut ja niitä merkitsevät pyöreäpäiset kivikartiot. Myös isäni haudan sivuutin ja nousin vuoren laelle.

Valtavana levisi maani ympärilläni kaikkiin ilmansuuntiin hedelmällisin laaksoin ja metsäisin kukkuloin. Pohjoisessa hohti tummansinisenä etäisyydessään järveni pinta. Lännessä kohosi tyynenä kartiona jumalattaren vuori vastapäätä vainajien ikuisia asuntoja vuoren sisässä. Tämän kaiken olin löytänyt, tämän kaiken olin tuntenut.

Katselin ympärilleni merkkiä etsien. Maassa oli sileä kyyhkysen sulka, vastikään pudonnut. Poimin sen käteeni. Sen vierestä poimin käteeni pienen punertavan kiven. Se oli viimeinen kivi.

Kevyesti polkaisin maata jalallani ja sanoin: »Tässä on hautani paikka. Hakatkaa vuoreen hautani ja koristakaa se niinkuin lukumoiden haudat koristetaan.»

Kun katsoin taivaalle, näin huikaistuvien silmin hahmottomien valo-olentojen kiirivän taivaalla, niinkuin vain harvoina elämäni hetkinä olin heidät nähnyt. Kohotin molemmat käteni suoraan eteenpäin, kämmen alaspäin. Eikä kulunut kuin hetki, niin yli pilvettömän taivaan maanäärestä toiseen kajahti tuo sanomaton ääni, jonka ihminen voi kuulla vain yhden ainoan kerran elämässään. Se oli kuin tuhannen torven ääni ja sai maan ja ilman vavahtelemaan. Se lamautti jäsenet, mutta sai sydämen värisemään. Tuota ääntä ei voi verrata mihinkään minkä on kuullut ja sen kuulee vain ainoan kerran. Silti sen tuntee heti kuullessaan, koska mikään mainen ääni ei ole samanlainen.

Saattajani painautuivat maahan ja peittivät kasvonsa käsillään tuon äänen kuullessaan. Koskin kädellä otsaani, ojensin toisen käteni tyhjyyteen ja tervehdin jumalia sanoen: »Hyvästi, aikani. Jumalien suurvuosi on päättynyt ja toinen alkaa. Uusin teoin, uusin tavoin, uusin ajatuksin.»

Mutta saattajilleni sanoin: »Nouskaa maasta, olkaa onnelliset että saitte kuulla aikojen vaihtumisen jumalaisen äänen. Se merkitsee että maanpiirissä kaikki ovat ehtineet kuolla, jotka viimeksi sen kuulivat. Eikä nyt elävien joukossa ole ketään, joka saisi sen kuulla uudelleen. Vasta syntymättömät saavat sen kuulla.»

He vapisivat yhä ja minäkin värisin, sillä samaa värinää ei ihminen enää koskaan saa kokea tässä elämässä. Elämäni viimeinen kivi kourassani polkaisin vielä kerran hautani paikkaa. Samassa pyyhkäisi tuulenpuuska rajusti ylitseni.

Enkä epäillyt enää, vaan tiesin että kerran palaisin. Kerran nousisin haudasta uusin jäsenen pilvettömän taivaan alle myrskytuulen puhallukseen. Varjomäntyjen pihkantuoksu sieraimissani. Jumalattaren vuoren sininen kartio silmiäni edessä. Jos muistaisin silloin, ottaisin hautani aarteiden joukosta vain halvimman savikupin. Kaa-taisin kivet kouraan, puristaisin niitä kivi kiveltä ja muistaisin menneen elämäni.

Punaisiksi maalatuin kasvoin, punaisiksi maalatuin käsin palasin samaa tietä takaisin kaupunkiini ja talooni. Pienen kiven viskasin mustaan savimaljaan jumalattaren eteen. Sitten peitin kasvoni ja itkin. Minä, Turms, kuolematon, itkin kuolevaisen ruumiini viimeiset kyynelät kaivaten takaisin loppuun elämäni elämää.

2.

Oli täysikuun yö ja kevään juhla alkoi. Mutta kun seuralaiseni tahtoivat pestä kasvoni ja käteni puhtaiksi pyhästä väristä, voidella minut ja ripustaa kukkaseppelen kaulaani, torjuin heidät luotani.

»Ottakaa jauhoistani ja leipokaa jumalan kakut», sanoin. »Valitkaa karjastani uhrieläimet. Jakakaa lahjoja myös köyhimmille. Tans-

sikaa uhritanssit ja leikkikää jumalien leikit, niinkuin on ollut tapana. Itse vetäydyn yksinäisyyteen, niinkuin tästä lähtien olen yksin tekevä kaiken mitä teen.»

Kuitenkin käskin molempien augurien, molempien salamantutkijain ja molempien uhripappien pitää silmällä että kaikki tapahtui niinkuin oli tapana. Itse poltin huoneessani suitsutusta, kunnes ilma oli raskas hengittää jumalien savusta. Annoin kuun paistaa kasvoihini, laskeuduin lepovuoteeni kolminkertaiselle patjalle ja ristin käsivarteni tiukasti rintani yli.

Vajosin uneen, joka ei ollut unta, kunnes en voinut hievauttaa jäseniäni. Sitten tuli jumalattaren musta koira uneeni. Mutta enää se ei tullut haukkuen ja silmät palavina niinkuin ennen. Se tuli lempeästi luokseni, hyppäsi kainalooni ja nuoli kasvojani. Mutta unessa puhuin sille ja sanoin:

»Maanalaisena en tahdo sinua luokseni, jumalatar. Olet antanut minulle rikkauksia, joita en pyytänyt. Olet antanut minulle valtaa, jota en himoinnut. Ei ole mitään maan hyvää, jolla voisit lahjoa minut tyytymään sinuun.»

Hänen musta koiransa hävisi kainalostani. Ahdistus meni ohitse. Varjon kaltaisina, kuun hohteessa läpinäkyvinä kohosivat kuuruumiini käsivarret ilmaan.

Mutta sanoin: »Taivaallisenakaan en tahdo palvella sinua, jumalatar.»

Kuuruumiini ei harhauttanut minua enää. Sen sijaan kasvoi silmiini suojelushenkeni siivekäs valoruumis, kauneinta ihmisruumista kauniimpana. Hän lähestyi minua elävämpänä kuin mainen ihminen, istahti lepovuoteeni laidalle ja hymyi kaihoisasti minulle.

Sanoin: »Koske minua kädelläsi, jotta tuntisin vihdoin sinut. Vain sinua ikävöin enää väsyttänei himoitsemaan kaikkea maista.»

»Ei, ei», hän sanoi. »Vielä et tunne minua, mutta kerran olet tunteva minut. Ketä tahansa olet maan päällä rakastanut, vain minua olet rakastanut hänessä. Me kaksi, sinä ja minä, olemme erottamattomat, mutta aina erillämme, kunnes vihdoin saan sulkea sinut syliini ja kantaa sinut vahvoilla siivilläni pois.»

»En ikävöi vahvoja siipiäsi», sanoin. »Sinua itseäsi ikävöin. Kos-

ketustasi ikävöin. Sinut tahdon sulkea syliini. Ellen tässä elämässä, niin jossakin tulevassa pakotan sinut pukeutumaan maiseen ruumiiseen löytääkseni sinut ihmisen silmin. Vain siksi tahdon palata kerran.»

Hän hipaisi kapein sormenpäin kaulaani ja sanoi: »Mikä kauhea valehtelija olet, Turms.»

Katselin hänen virheetöntä kauneuttaan. Hän oli ihmisen kaltainen ja tulen kaltainen. Hiillyin häntä katsellessani.

»Sano vihdoin minulle nimesi, jotta tuntisin sinut», pyysin häneltä.

»Mikä hallitsemisen himo sinussa», hän syytti hymyillen. »Vaikka tietäisit nimeni, et kuitenkaan hallitsisi minua. Mutta älä pelkää. Kuiskaan nimeni korvaasi, kun vihdoin suljen sinut syliini. Pelkään vain pahasti että olet unohtanut sen, kun jälleen heräät kuolemattomuuden jyrinä korvissasi.»

»En tahdo unohtaa», sanoin.

Hän väitti: »Ennenkin olet unohtanut.»

Enää en voinut vastustaa. Ojensin hiiltyvät käsivarteni sulkeakseni hänet syliini, mutta käsivarteni sulkeutuivat syleilemään tyhjää, vaikka yhä näin hänet elävänä edessäni. Hitaasti aloin nähdä huoneeni esineet hänen valoruumiinsa lävitse. Kavahdin istumaan lepovuoteessa ja haparoin käsilläni kuunvaloa.

Lohduttomana nousin kävelemään huoneessani kosketellen eri tavaroita. Mutta käsissäni ei ollut voimaa kohottamaan ainoatakaan esinettä. Ahdistus valtasi minut jälleen ja iskin nyrkilläni pronssikilpeen kutsuakseni seuralaisiani, ketä tahansa ihmistä luokseni. Mutta kajahdustakaan ei kuulunut pronssikilvestä. Se pysyi myhkänä.

Tämän musertavan ahdistuksen jälkeen heräsin vielä kerran. Makasin selälläni lepovuoteessa käsivarret tiukasti ristissä rintani päällä. Heräsin ja saatoin jälleen liikuttaa jäseniäni. Nousin istumaan vuoteeni laidalle ja peitin käsillä kasvoni.

Läpi suitsutuksen savun ja kauhistavan kuunvalon tunsin kuolemattomuuden metallinmaun suussani. Kuolemattomuuden jäätuoksun tunsin sieraimissani. Silmissäni väikkyi kuolemattomuus.

den kylmä tulenvalo. Kuolemattomuuden myrskynjyrinä humisi korvissani.

Uhmaten nousin ja levitin käsivarteni. »En pelkää sinua, Khimaira», huusin yksin huoneessani. »Yhä elän ihmisen elämää, minä Turms, en kuolematon, vaan ihminen kaltaisteni joukossa.»

Mutta vielä kerran huudettuani uhmani julki tiesin ettei se ollut totta. En ollut enää ihmisten kaltainen, vaan eronnut heistä. Ketään ei enää ollut ympärilläni, jota olisin kaivannut läheisekseni. Rikkauteni oli minulle kyllästys. Valtani taakka. Ruoka väsytti minua. Viini ei jaksanut minua ilahduttaa. Uljaimmatkin tanssit ikävystyttivät minua. Ihmisten puhuttelemisen vaivasi minua. Päätösten tekeminen oli minulle ponnistus.

Mutta unohtaa en voinut. Puhuttelin jälleen häntä, joka näkymättömänäkin viipyi lähelläni ja varjeli siivillään minua.

»Tunnustan», sanoin, »tunnustan. Kaikki elämäni teot, jotka olen itse päättänyt itsepintaisesti omasta tahdostani, kaikki ne teot ovat olleet väärin, vahingollisia itselleni ja muille. Vain seuratessani sinun johdatustasi itse tietämättä miksi, unissakävijän tavoin, olen osunut erehtymättömästi oikeaan. Mutta mikä minä olen, Turms, ja miksi olen tällainen, sen tahdon vielä selvittää itselleni. Omasta tahdostani enkä sinun tahdostasi, jotta en unohtaisi.»

Päästyäni tähän selvyyteen pilkkasin katkerasti häntä ja sanoin: »Tosiaan olet tehnyt kaikkesi jotta uskoisin, mutta vielääkään en usko. Niin paljon olen yhä ihminen. Vasta sitten uskon, kun jossakin toisessa elämässä havahdun kerran myrskynjyrinä korvissani ja muistan ja tunnen itseni. Kun niin tapahtuu, olen veroisesi. Silloin voimme paremmin sanella ehtomme toisillemme.»

Otin saviruukun jumalattaren edestä, poimin kiven toisensa jälkeen kouraani ja muistin. Muistettuani kirjoitin muistiin kaiken niin hyvin kuin muistin.

3.

Tietomme mukaan jakaantuu ihmisen elämä jaksoihin, jotka ovat määräpituiset. Kunkin jakson päätyttyä ihminen uudistuu ja hänen ajatuksensa muuttuvat. Sanotaan että tällaisen jakson pituus

on viisikymmentäviisi kuukautta. Toiset sanovat että kukin jakso kestää viisi vuotta ja seitsemän kuukautta. Mutta tämä on sellaisen uskoa, jotka pyrkivät kaikessa varmuuteen, vaikka maailmassa ei ole mitään varmuutta. Ihmiset ovat erilaisia ja ihmisen elämän eri jaksot ovat eripituiset. Samoin kuin on samantekevää, pannaanko saviruukku kivineen vainajan pääpuoleen, jalkoihin tai lattialle uhrilahjojen joukkoon, samoin on turha laskea ihmisen luonnollista ikää, hänen vuosiaan ja kuukausiaan, ruukussa olevien kivien lukumäärästä. Jokin jakso voi olla kolme vuotta ja kaksi kuukautta, toinen jakso taas jopa kymmenen vuotta.

Mutta valtaosa ihmisistä ei koskaan itse kumarru poimimaan kiveä maasta ja tallettamaan sitä merkinä elämänsä jonkin ajanjakson päättymisestä ja uuden alkamisesta. Siksi on anteeksiannettavaa, jos omaiset keräävät ruukkuun kasan pyöreitä kiviä laskien niiden lukumäärän vainajan vuosien ja kuukausien mukaan. Silloin kivet kertovat hänen ikänsä, mutta eivät kerro mitään muuta hänestä. Hän on elänyt ihmisen tavallisen elämän ja tyytynyt siihen.

Samalla tavoin kuin ihmiselle, on kansoille määrätty kansojen elämän jaksot jumalten suurvuosina. Siten tiedämme myös me lukumot, että etruskien kaksitoista kansaa ja kaksitoista kaupunkia ovat saaneet aikaa elääkseen ja kuollakseen kymmenen suurvuotta. Sanomme tuhat vuotta, koska niin on helppo sanoa. Mutta ei suurvuosien pituus ole sata vuotta, vaan se voi olla enemmän tai vähemmän. Vain sellaisen päättymisen ja alkamisen tiedämme, koska saamme siitä merkin, josta ei voi erehtyä.

Tiedossa ihminen hakee varmuutta, jota ei ole. Siksi uhripapit vertailevat uhraamansa eläimen maksaa savesta tehtyyn maksaan, johon on viivoitettu ja kirjoitettu jumalien alueet ja nimet. Jumallinen oivallus on poissa. Siksi he ovat erehtyväisiä.

Samoin lintupapit opettelevat vanhoilta ulkoa monet säännöt lintujen lennosta ja parveilusta. Mutta kohdatessaan merkin josta eivät ole mitään kuulleet tai oppineet, he joutuvat ymmälle ja lausuvat ennustuksensa umpimähkään kuin säkki päässä.

Enkä minä, Turms, edes viitsi puhua salamantutkijoista, jotka nousevat vuorenharjanteille pyhille paikoille ukonilman uhatessa.

He ovat jakaneet ilmansuunnat ja taivaan jumalien kesken ja puhuvat keskenään salamain väristä ja muodosta ja laativat kaikesta tästä sääntöjä ja opinkappaleita opettaen ne tiedostaan ylpeinä myös seuraajilleen. Siksi he erehtyvät ja lukevat väärin salamain selvän kielen tyytymättä jumalalliseen oivallukseen sydämessään.

Mutta vaikenen, koska näin täytyy olla. Kaikki jäykistyy, kaikki luutuu, kaikki vanhenee. Eikä ole mitään surullisempaa kuin vanheneva ja surkastuva tieto. Ihmisen erehtyvä tieto jumalallisen oivalluksen asemesta.

Paljon voi ihminen oppia, mutta oppi ei ole tietoa. Todellisen tiedon ainoat lähteet ovat luontainen varmuus ja jumalallinen oivallus.

Tällä tavoin olen kirjoittanut piirtimellä vahatauluun minä, Turms. Sitten olen huomannut kirjoittamani turhaksi ja pyyhkinut sen pois.

Mutta voiko kirjoitus, joka kerran on kirjoitettu, hävitä vaikka se pyyhittäisiin pois. Vahataulu jää ja on, vaikka siitä pyyhittäisiin pois miten monta kirjoitusta tahansa.

Tämäkö siis on ihmisen kauhein ongelma. Jääkö kirjoitus olemaan, vaikka kirjoitus on pyyhitty pois. Myös maalaukset vahingoittuvat ja aika kuluttaa ne, kunnes vain läiskii väristä ja ääriivivoista jää seinään eikä kukaan enää tiedä mitä maalaukset ovat esittäneet. Pronssipatsaan voi sulattaa eikä sen hahmoa enää ole. Mutta häviääkö hahmo silti.

On jumalallisia esineitä, joissa on voimaa niin että sairas ihminen paranee kajotessaan sellaiseen esineeseen. On esineitä, jotka suojelevat kantajaansa. Myös toisia esineitä, jotka vahingoittavat ja aiheuttavat kirousta. On pyhiä paikkoja, jotka tietää pyhiksi, vaikka paikkaa ei ole merkitty alttarein tai uhrikivin.

Myös on näkijöitä, jotka voivat nähdä ihmisiä ja tapauksia menneisyydestä ottaessaan käteensä jonkin esineen. Mutta miten varmoina he puhuvatkin ansaitakseen puuronsa ja öljynsä, kukaan ei voi tietää mikä heidän puhumastaan on totta ja todella tapahtunut, mikä vain unta tai heidän itsensä keksimää. Eivät he itsekään voi sitä tietää. Sen voin todistaa, koska itselläni on sama kyky.

Sen vain voin sanoa, että jotakin säilyy esineissä joita ihmiset ovat rakastaneet ja käyttäneet pitkiä aikoja ja joihin liittyy hyviä tai pahoja tekoja. Jotakin, joka on enemmän kuin esine itse. Mutta tämä kaikki on epäselvää, unen sekaista ja yhtä paljon harhauttavaa kuin todellista. Samalla tavoin valehtelevat ihmisen aistit, joita vain hänen himonsa ruokkii. Himo nähdä, himo kuulla, himo koskea, himo haistaa, himo maistaa. Kaksi ihmistä ei koskaan näe tai maista samaa asiaa samalla tavalla. Eikä sama ihminen eri aikoina kuule tai kosketa samalla lailla. Jokin asia voi olla mieleinen ja kaiken himoitsemisen arvoinen, mutta lyhyen ajan kuluttua vastenmielinen ja arvoton.

Siksi ihminen uskoessaan vain aistejaan valehtelee itselleen kaiken ikänsä.

Mutta kirjoittaessani näin tiedän kirjoittavani näin vain siksi että olen vanhentunut ja tyyntynyt, elämä maistuu kitkerältä eikä maan päällä ole enää mitään minkä puoleen tahtoisin ikävöiden ojentaa käsivarteni. Nuorempana en olisi kirjoittanut näin. Silti se minkä nuorempana olisin kirjoittanut, olisi yhtä totta kuin se minkä nyt kirjoitan.

Miksi siis kuitenkin kirjoitan.

Kirjoitan voittaakseni ajan ja tunteakseni itseni.

Mutta voittaisinko ajan. Sitä en koskaan voi tietää, koska en tiedä säilyykö myös hävinnyt ja poispöyhitty kirjoitus. Tyydyn siis kirjoittamaan tunteakseni itseni.

Olkoon kirjoitukseni vain leikki ja oikku, kuten elämä parhaimmillaankin on vain leikki ja oikku. Enkä pyyhi enää pois kirjoittamaani, vaan kirjoitan säilyvin kirjaimin sitkeistä kaisloista liimattuun paperiin. En korjaa enää tai muuta kirjoittamaani. Kirjoitan niinkuin muistan. Kirjoitan punaisella värillä ja mustalla värillä, miten kulloinkin minua miellyttää. Oikealta vasemmalle ja vasemmalta oikealle, miten kulloinkin uskon parhaiten ilmaisevani asiat. Helleenien kielellä kirjoitan sen minkä elin kreikkalaisten parissa. Foinikialaisten kielellä sen mitä rikoin foinikialaisia vastaan, mutta jumalalliset asiat kirjoitan omalla kielelläni ja kirjoituksellani.

Itseäni tutkiakseni kirjoitan tunteakseni itseni. Ensimmäiseksi

otan käteeni sileän mustan kiven ja kerron, miten ensimmäisen kerran aavistin itseni sellaisena kuin todella olin enkä vain sellaisena kuin luulin olevani.

4.

Se tapahtui Delfoin tiellä synkkien vuorten välissä. Lähtiessämme rannasta olivat salamat leimahdelleet kaukana lännessä vuorten huipuilla. Ehtiessämme kylään asukkaat varoittivat pyhiinvaeltajia jatkamasta matkaa. Oli syksy, he sanoivat, ja myrsky oli puhkeamassa. Se saattoi irrottaa vuorenlohkareita ja syöstä ne tielle. Vesivirrat saattoivat huuhdella kulkijan mukaansa.

Mutta minä, Turms, vaelsin Delfoihin oraakkelin tuomittavaksi. Ateenan sotilaat olivat pelastaneet minut ja suoneet minulle turvapaikan laivoissaan, kun Efesoksen asukkaat jo toisen kerran elämässäni tahtoivat kivittämällä surmata minut.

Siksi en pysähtynyt myrskyä pitämään Delfoin tien varrelle. Kylän asukkaat elivät pyhiinvaeltajista ja pidättivät heitä mennessä tullen monenlaisin verukkein. He valmistivat hyviä ruokia ja tarjosivat mukavia vuoteita ja kaupittelivat puusta, luusta ja kivistä tekemiään muistoesineitä. En uskonut heidän varoituksiaan. En pelännyt myrskyä ja salamoita.

Syylisyyteni polte mielessä jatkoin yksin matkaani vuorten väliin. Ilma pimeni keskellä päivää. Pilvet vyöryivät alas vuorilta. Salammat alkoivat sinkoilla ympärilläni. Taukoamaton jyrinä kiiri kaikuina vuorilaaksossa. Sellaista jyrinää en olisi uskonut ihmisen korvien kestävän.

Salamat lohkoivat kallioita ympärilläni. Sade ja rakeet pieksivät ruumistani. Myrskynpuuskat yrittivät syöstä minut kuiluihin. Polveni ja kyynärpäätäni raapiutuivat verisiksi kiviin.

Mutta en tuntenut kipua. Salammat risteilivät ympärilläni kuin näyttääkseen minulle häikäisevän voimansa. Katkeamaton jyrinä pauhasi päässäni. Ensimmäisen kerran elämässäni minut valtasi haltioituminen. Tietämättä mitä tein aloin tanssia Delfoin tiellä. Salamain valossa, ukkosmyrskyssä Delfoin tiellä alkoivat jalkani

tanssia ja käteni liikkua enkä tanssinut muita jäljitellen tai oppimaani tanssia, vaan tanssi oli ja eli minussa ja jäseneni tanssivat ja koko ruumiini tanssi sanomattoman riemun vallassa.

Minun olisi pitänyt kauhistua jumalien vihaa syyllisyyteni tähden. Sen sijaan minut valtasi säteilevä varmuus ja tieto että olin kaikkea syyllisyyttä ylempänä. Salamat tervehtivät minua poikanaan risteillen ja haarautuen pääni yllä. Myrskytuuli tervehti minua poikanaan. Vuorilaakso jyrisi yhtämittaista tervehdyksen jyrinää. Rinteistä poukkoilivat kallionlohkareet juhlivana tervehdyksenä minun kunniakseni.

Silloin tunsin ensimmäisen kerran itseni. Mitään pahaa ei minulle voinut tapahtua. Mikään ei voinut minua vahingoittaa.

Tanssiessani Delfoin tiellä puhkesivat sisästäni vieraan kielen sanat, joita en ymmärtänyt. Mutta lauloin niitä, toistin toistamistani niitä, samalla tavoin kuin täydenkuun öinä olin herännyt omaan huutooni ja toistanut toistamistani sanoja, joita en ymmärtänyt. Lauluni poljento oli vieras. Tanssini askelet olivat vieraat. Mutta väkevimmässä haltioitumisen tilassa kaikki puhkesi minusta ja oli minua, vaikka en tiennyt miksi.

Vuoren kallionkyljen kierrettyäni näin edessäni Delfoin pyöreän laakson pilvien mustaamana ja sateen sumentamana. Samassa päättyi myrsky, pilvet vyöryivät pois ja aurinko puhkesi paistamaan yli Delfoin rakennusten, muistomerkkien ja pyhän temppelin.

Syksyinen maa kimalsi pisaroista hopeisena, rakeet sulivat enkä koskaan ollut nähnyt laakereita niin tummanvihreinä, niin loistavina kuin näin Delfoin pyhät laakeripuut temppelin ympärillä. Kenenkään opastamatta löysin pyhän lähteen, laskin maahan nahkaroppuni, riisuin yltäni rapaiset vaatteet ja sukelsin puhdistavaan veteen. Sade oli samentanut pyöreän lammikon, mutta leijonankidoista pursuva vesi huuhtoi käteni, kasvoni, polveni, hiukseni. Alastomana nousin auringonpaisteeseen, ja haltioituminen viipyi yhä minussa niin että jäseneni olivat kuin tulta enkä palellut.

Nähdessäni temppelin palvelijain tulevan vaatteet hulmuten ja pyhät nauhat pään ympärillä kohotin katseeni ja näin kaiken yläpuolella, temppeliäkin mahtavampana, mustan jyrkänteen ja mustat

linnut, jotka myrskyn jälkeen kaartelivat kuilun ympärillä. Kysymättä tiesin sen tuomion paikaksi, josta sovittamattomia rikoksia tehneet syöstiin kuiluun. Lähdin juoksemaan ylös pengermiä temppeleitä kohden, patsaitten ja muistomerkkien lomitse, välittämättä pyhästä tiestä.

Temppelin edessä laskin käteni mahtavan alttarin kylkeen ja huusin: »Minä, Turms Efesoksesta, antaudun jumalan suojelukseseen ja oraakkelin tuomioon.»

Kohotin katseeni ja näin temppelin päädyssä Artemiksen rientävän koirineen ja Dionysoksen juhlihan. Silloin tiesin ettei tämä vielä ollut kyläksi. Palvelijat estelivät minua torjuvin huudoin. Ryöstäydyin irti heidän käsistään ja juoksin temppeleihin. Halki esihallin juoksin, ohi hopeisten jättiläisurnain, ohi kalliiden patsaiden ja vihkilahjojen. Temppelin sisimmäiseen kammioon juoksin, kunnes näin ikuisen tulen pienellä alttarilla ja sen vieressä vuosisataisesta savusta mustuneen maailmannavan. Tämän pyhän kiven päälle laskin käteni ja antauduin jumalan suojelukseseen.

Pyhästä kivistä levisi käsiini ja koko olemukseeni sanomaton rauhan tunne. Säikkymättä katselin ympärilleni. Näin rotkoon johtavat kuluneet kiviaskelmat. Näin Dionysoksen pyhän haudan. Näin ylijumalan kotkat yläpuolellani temppelin pyhimmän hämärässä. Olin turvassa. Tänne eivät palvelijat saaneet astua. Täällä saatoin kohdata vain Delfoin papit, vihkiytyneet, jumalan sanansaattajat.

Palvelijain hälyttäminä he tulivat kiireesti, neljä vanhaa miestä, neljä pyhää miestä. Tullessaan he kohentelivat otsanauhojaan ja vetivät kokoon vaippainsa liepeitä. Heidän kasvonsa olivat happamet ja silmänsä unen turvottamat. He elivät jo talven kynnyksellä eivätkä odottaneet enää merkitseviä pyhiinvaeltajia. Tänään he eivät myrskyn takia odottaneet ketään. Siksi tuloni häiritsi heitä.

Mutta maatessani alastomana maassa temppelin pyhimmissä molemmin käsin syleillen maailmannapaa he eivät väkivalloin voineet kajota minuun. Eikä heillä ollut halua kajota minuun tietämättä ensin, kuka olin.

Matalalla äänellä he keskustelivat ärtyneesti keskenään. Lopulta he kysyivät:

»Onko sinulla verta käsissäsi.»

Sanoin kiireesti ettei minulla suinkaan ollut verta käsissäni. Veririkokseen en ollut syypää. Tämä rauhoitti heitä. Muuten heidän olisi pitänyt puhdistaa temppeli.

»Oletko rikkonut jumalia vastaan», he kysyivät.

Mietin hetken ja sanoin: »Helleenien jumalia vastaan en ole rikkonut. Päinvastoin pyhä neitsyt, jumalanne sisar, suojelee minua.»

»Kuka sitten olet ja mitä tahdot», he kysyivät vihaisesti. »Miten tulet tanssien myrskystä ja sukellat luvatta pyhimpään veteen. Miten rohkenet rikkoa temppelin järjestystä ja tapoja.»

Onneksi minun ei tarvinnut vastata heille, sillä pythia tuli temppeliin molempien palvelijattariensa tukemana. Hän oli vielä nuori nainen. Hänen kasvonsa olivat paljaat ja pelottavat, hänen silmänsä laajentuneet ja hän horjui kävellessään. Hän katsoi minuun kuin olisi ikänsä tuntenut minut, hänen kasvonsa alkoivat hehkua ja hän huusi sopertavalla äänellä:

»Vihdoin tulit, odottamani. Alastomana tulit, tanssivin jaloin, lähteen puhdistamana. Kuun poika, simpukankuoren poika, merihevosin poika. Tunnen sinut. Tulet lännestä.»

Mieleni teki sanoa että hän erehtyi pahasti, koska tulin idästä, Jooniasta, ja niin nopeasti kuin sotalaivojen aivot ja purjeet saattoivat kiidättää. Silti hänen sanansa järkyttivät minua.

»Pyhä nainen, tunnetko tosiaan minut», kysyin.

Hän puhkesi nauramaan raivokasta naurua, astui palvelijattariensa pidättelystä huolimatta vielä lähemmäksi minua ja sanoi: »Enkö tuntisi sinua. Nouse ja katso minua kasvoihin.»

Noiden kauhistavan alastomien kasvojen pakottamana hellitin maanpiirin pyhän napakiven ja katsoin häntä kasvoihin. Hänen kasvonsa vaihtuivat ja muuttuivat silmissäni. Hänen kasvoissaan näin Dionen hehkuvat kasvot, Dionen, joka oli viskannut minulle omenan piirrettyään veitsellä sen kuoreen nimensä. Mutta Dionen kasvoista hänen kasvonsa muuttuivat Efesoksen taivaasta pudonneen Artemiksen kuvan mustiksi kasvoiksi. Vielä kerran hänen kasvonsa muuttuivat kirkkaiksi naiskasvoiksi, mutta näistä kasvoista näin vain välkähdyksen kuin unessa ja hänen kasvonsa häipyivät

sumuun silmissäni kuin harso olisi peittänyt ne. Sitten tuijotin taas hänen raivokkaihin silmiinsä.

»Minäkin tunnen sinut, pythia», sanoin.

Elleivät palvelijattaret olisi pidätelleet häntä, hän olisi syöksynyt syleilemään minua. Mutta hän sai irti vain vasemman kätensä ja koski sillä rintaani. Tunsin voiman hänen kädestään tulevan minuun.

»Tämä nuorukainen on minun», hän sanoi. »Vihkiytynyt tai vihkimätön, samantekevää. Älkää kajotko häneen. Mitä tahansa hän on tehnyt, sen hän on tehnyt jumalien tahtoa toteuttaen, ei omasta tahdostaan. Hän on syytön.»

Papit alkoivat mutista keskenään ja sanoivat: »Ei tämä ole jumalan puhetta. Ei hän puhu pyhällä kolmijalalla istuen. Tämä hurmos on väärää hurmosta. Vieköö pois hänet.»

Mutta tilassaan hän oli palvelijattariaan väkevämpi. Uhmaten hän alkoi huutaa ja raivosi: »Näen tulipalojen sauhun meren takana. Tämä mies tuli nokisin käsin. Nokisin kasvoihin hän tuli, palohaavoja kupeissaan. Minä pesen hänet puhtaaksi. Siksi hän on puhdas ja vapaa. Vapaa menemään ja tulemaan niinkuin itse tahtoo. Ei niinkuin te tahdotte.»

Näin paljon hän sanoi järkevästi ja ymmärrettävästi. Sitten hän sai kouristuksia, vaahtoa pursui hänen suustaan, hän kirkui ja vajosi tajuttomana palvelijattariensa syliin. Nämä veivät hänet pois ja papit ympäröivät minut vavisten ja pelästyneinä.

»Meidän on neuvoteltava keskenämme», he sanoivat. »Mutta älä pelkää. Oraakkeli on vapauttanut sinut etkä ole kuka tahansa ihminen, sillä muuten hän ei olisi joutunut pyhään raivotilaan vain sinut nähdessään. Hänen sanojaan emme kuitenkaan voi merkitä muistiin, koska hän ei sanonut niitä pyhällä kolmijalalla istuen. Mutta pidämme ne mielessämme.»

Ystävällisesti he hieroivat alttarilta ottamaansa laakeripuun tuhkaa käsiini ja jalkoihini, veivät minut mukanaan ulos temppelistä ja uskoivat minut palvelijain huostaan syötettäväksi ja juotettavaksi. Palvelijat olivat tuoneet pyhän lammikon reunalle jättämäni rapaiset vaatteet ja nahkalaukkuni. Koetettuaan käsissään päälly-

vaatteeni hienoa villakangasta papit huomasivat etten ollut halpa mies. Vielä enemmän he rauhoittuivat avattuani laukkuni ja ojenettuani heille pussin, jossa oli koko joukko Miletoksen leijonapäisiä kultarahoja ja Efesoksen mehiläisellä leimattua hopeaa.

Lopuksi annoin heille molemmat sinetin sulkemat vahataulut, joiden piti puhua puolestani. He lupasivat lukea ne ja sen jälkeen kuulustella minua. Palvelijat sulkivat minut yksinkertaiseen huoneeseen. Seuraavana päivänä he neuvoivat, miten minun oli paastottava ja puhdistauduttava, jotta kieleni olisi puhdas ja sydämeni puhdas astuessani uudelleen pappien eteen.

5.

Noustessani Delfoin autiolle juoksuradalle näin keihään välkähävän ilmassa, vaikka juoksurata oli jo peittynyt vuoren varjoon. Keihäs välkähti ilmassa pudoten taas varjoon ja tämä välkähdys iski sydämeeni kuin merkki ja enne. Sitten näin nuorukaisen, ikäiseni, mutta minua karaistuneemman juoksevan kevyin askelin noustamaan maahan iskeytynyttä keihästä.

Katselin häntä kiertäessäni juoksuradan kertaalleen. Hänen kasvonsa olivat tylyt ja vihamieliset, hänen rinnassaan oli ruma arpi, hänen jäsenensä olivat lihaksista muhkuraiset. Silti kaikki hänessä oli täynnä itseluottamuksen ja voiman kauneutta, niin että hän mielestäni oli kauniimpi kaikkia näkemiäni nuorukaisia.

»Juokse kanssani», huusin hänelle. »Olen väsynyt kilpailemaan itseni kanssa.»

Hän iski keihään maahan ja juoksi rinnalleni lähtöpaikalle. »Nyt», hän sanoi ja lähdimme juoksuun. Kevyempänä häntä luulin helposti voittavani hänet, mutta hän juoksi vaivattomasti ja sain ponnistaa kaikkeni voittaakseni hänet rinnanmitalla.

Olimme molemmat hengästyneet ja puuskutimme, vaikka koetimme salata sen toisiltamme. »Juokset hyvin», hän sanoi. »Heittäkäämme keihästä ottaaksemme paremmin mittaa toisistamme.»

Hänellä oli spartalainen keihäs. Punnitsin sen painoa kädessäni,

mutta en halunnut tunnustaa etten ollut tottunut heittämään niin painavaa keihästä. Riuhtaisin vauhdin ja heitin enkä luullakseni koskaan ennen ollut onnistunut niin hyvin keskittämään voimiani. Keihäs lensi kauemmaksi kuin olin luullut. Pakosta hymyilin juostessani noutamaan keihään ja merkitessäni heittoni. Hymyilin vielä ojentaessani keihään hänelle. Mutta hän lennätti sen vaivattomasti monen keihäänmitan päähän merkistäni.

»Sepä heitto», sanoin ihmetellen. »Mutta pituushypyyn olet varmaan liian roteva. Haluatko yrittää.»

Mutta pituushypyssäkin en voittanut häntä kuin hiuskarvan verran. Sanaakaan sanomatta hän näytti kiekkoa. Heitin mutta hänen heittonsa suhahti kuin haukan lento kauas merkkini ohitse. Silloin hän hymyili ja sanoi: »Paini ratkaisee.»

Katsellessani häntä tunsin outoa vastahakoisuutta antautua painimaan hänen kanssaan. En siksi että tiesin hänen helposti voit-tavan minut. En vain tahtonut hänen koskevan minuun ja kiertävän painissa käsivarsiaan ympärilleni. Jokin leimahdus hänen synkässä katseessaan varoitti minua hymystä huolimatta.

»Olet minua etevämpi», sanoin. »Tunnustan sinut voittajaksi.»

Sen jälkeen emme vaihtaneet enää sanaakaan keskenämme, vaan leikimme kumpikin tahollamme autiolla kilpakentällä itsemme hi-keen. Mennessäni syyssateista paisuneen puron rantaan hän seu-rasi epäröiden minua. Peseytyessäni ja hieroessani hiekalla ruu-miini puhtaaksi hän teki samoin. Minuun katsomatta hän pyysi: »Hieroisitko selkäni hiekalla.»

Hieroin hänen selkänsä puhtaaksi ja hän hieroi selkääni niin lujasti että luulin nahkani repeävän. Tempauduin huutaen hänen käsistään ja roiskautin vettä hänen silmilleen. Hän hymyili, mutta ei antautunut näin lapselliseen leikkiin. Osoitin sormella arpea hänen rinnassaan ja kysyin: »Oletko sotilas.»

Hän sanoi ylpeästi: »Olen Spartasta.»

Katselin häntä entistä uteliaammin, sillä hän oli ensimmäinen näkemäni lakedaimonilainen. Mutta hän ei ollut raaka ja tunteeton, jollaisiksi Spartan sanottiin kasvattavan kansalaisensa. Tiesin ettei hänen kaupungissaan ollut muureja, koska Spartan miehet olivat

kaupunkinsa ainoa muuri ja ylpeilivät siitä. Mutta tiesin myös ettei spartalaiden sallittu poistua maastaan muuten kuin joukkona ja sotaan. Hän luki ajatukseni katseestani, sillä kysymättäni hän selitti:

»Olen oraakkelin vanki niinkuin sinäkin. Kuninkaamme Kleomenes, setäni, näki minusta pahoja unia ja lähetti minut pois maastamme. Olen Herakleen jälkeläisiä.»

Minun teki mieleni sanoa että tietäen Herakleen mielenlaadun ja vaellukset kautta maan piirin hänen jälkeläisiään oli varmaan tuhansia maailman kaikissa maissa. Mutta katsellessani häntä tukahdutin mielessäni joonialaisen ivan. Hän oli kaunis katsella ja ryhdikkäämpi kaikkia näkemiäni nuorukaisia.

Pyytämättä hän luetteli minulle sukujohtonsa ja sanoi lopuksi: »Isäni oli Dorieus ja hänet tunnustettiin kaikkia aikalaisiaan kauniimmaksi. Hänen herätti pahaa verta isänmaassaan ja lähti meren taakse länteen valloittaakseen itselleen uuden isänmaan Italiassa tai Sisiliassa. Hän kaatui siellä jo vuosia sitten.»

Synkästi kulmiaan rypistäen hän tiuskaisi äkkiä: »Miksi tuijotat minua. Dorieus oli oikea isäni. Siksi minulla on oikeus Spartasta lähdettyäni käyttää nimeä Dorieus, jos tahdon. Äitini kertoi hänestä minulle, ennen kuin täytin seitsemän vuotta ja hänen oli luovutettava minut valtion kasvatettavaksi. Laillinen isäni ei pystynyt saamaan lapsia. Siksi hän lähetti salaa Dorieuksen äitini luokse, niinkuin aviomiehetkin Spartassa saavat tavata vaimojaan vain varkein ja salaa. Tämä kaikki on totta eikä minua suinkaan olisi karkotettu Spartasta, ellei oikea isäni olisi ollut Dorieus.»

Olisin voinut sanoa että Troijan sodasta asti spartalaisilla oli täysi syy epäillä liian kauniita miehiä ja liian kauniita naisia. Mutta ymmärsin että tämä oli hänelle kipeä asia. Hyvin ymmärsin sen, koska oma syntyperäni oli vielä oudompi. Pukeuduimme vaiti tulvivan puron rannassa. Delfoin pyöreä laakso pimeni jalkojemme juuressa. Vuoret hehkuivat sinipunaisina. Tunsin jäsenissäni leikin raukeuden. Olin puhdas, olin elävä, olin vahva. Sydämessäni hehkui ystävyys tätä vierasta Dorieusta kohtaan, joka oli antautunut kilpailemaan kanssani kysymättä kuka ja mitä olin.

Kävellessämme alas vuoripolkua temppeleä ympäröiviä raken-

nuksia kohden hän vilkaisi monta kertaa sivusta minuun ja sanoi lopulta: »Olen mieltynyt sinuun, vaikka me lakedaimonilaiset vieroksumme muukalaisia. Mutta olen yksin ja on vaikea olla yksin, kun koko nuoruutensa on kasvanut muiden nuorukaisten seurassa. Erottuani kansastani en ole sidottu kansani tapoihin. Silti tapamme ovat minussa vahvoina kuin kahleet. Siksi soisin että mieluummin olisin kuollut sodassa ja nimeni olisi kirjoitettu hautakiveen enkä olisi tässä.»

»Myös minä olen yksin», sanoin. »Omasta tahdostani tulin Delfoihin joko puhdistuakseni tai kuollakseni. Mielestäni ei ollut mitään tarkoitusta elää, jos aiheutin vain kirousta kaupungilleni ja koko Joonialle.»

Hän katsoi epäluuloisesti minua kylvystä kähärään hiustensa alta. Ojensin vetoavasti käteni ja pyysin: »Älä tuomitse minua kuulematta. Pythia julisti minut viattomaksi pyhän innoituksen vallassa. Hän ei tarvinnut laakerinlehtiä purrakseen, ei kolmijalkaansa eikä rotkonsa huumaaavia höyryjä. Pelkkä näkemiseni saattoi hänet haltiotilaan.»

Joonian epäilyt ja kasvatukseni saivat minut hymyilemään ja vilkaisemaan varovasti ympärilleni. »Hän vaikutti miehiin menevältä naiselta», sanoin. »Epäilemättä hän on pyhä nainen, mutta luullakseni papeilla on aika tekeminen tulkitsessaan hänen houreitaan oman päänsä mukaan.»

Dorieus kohotti pelästyneenä kämmenensä torjumaan sanojani. »Etkö usko oraakkelia», hän kysyi. »Et kai vain pilkkaa jumalaa. Silloin en tahdo olla missään tekemisissä kanssasi.»

»Älä pelästy», torjuin. »Kaikilla asioilla on kaksi puolta, se minkä näemme ja se mitä emme näe. Me joonialaiset pilkkaamme mielellemme jumalia ja kerromme heistä häpäiseviä juttuja. Mutta se ei estä meitä palvelemasta hartaasti jumalia ja uhraamasta jumalille. Epäilen oraakkelin maallista puolta, mutta ei se estä minua tunnustamasta oraakkelia ja alistumasta oraakkelin tuomioon, vaikka se veisi henkeni. Jotainhan ihmisen täytyy uskoa.»

»En ymmärrä sinua», hän sanoi ihmeissään.

Näin erosimme sinä iltana, mutta seuraavana päivänä tai sitä

TURMS KUOLEMATON ON MYSTINEN JA KIEHTOVA
ETSIJÄN ODYSSEIA VÄLIMEREN RANNOILTA VUOSILTA
520–450 ENNEN AJANLASKUN ALKUA.

Turms on elänyt vaiheikkaan elämän, jota hän elämänsä iltaan ehdittyään muistelee. Nuoruudessaan hän on syyllistynyt rikokseen, paennut sitten Delfoin temppeliin ja vaeltanut kodittomana maasta toiseen. Hän osallistuu persialaissotien meritaisteluihin ja sotkeutuu monenlaisiin juonnitteluihin, kunnes päätyy isiensä kotiin, etruskien kauniiseen maahan. Muistelujen ja itsetutkistelujen päätteeksi Turms toteaa, että kun ihminen täysin tuntee itsensä, hän ei olekaan enää kuolevainen vaan jumala – kuolematon – jolla on valta palata maan päälle uuteen elämään.

»Niin uskon minä, Turms, kuolematon. Vaikka kirjoittamani häviäisi, muste kuluisi pois, kaislapaperi lahoaisi, eikä kirjoittamiani kieliä edes osattaisi lukea enää, kirjoittamalla olen sitonut elämäni jokaiseen kiveen sen minkä tahdon muistaa. Niistä olen tunteva itseni kun palaan.»

Kolme Waltarin Sinuhun jälkeen kirjoittamaa historiallista suurteosta, 1500-luvun Eurooppaan sijoittuvat *Mikael Karvajalka* (1948), *Mikael Hakim* (1949) sekä etruskien aikaan sijoittuva *Turms Kuolematon* (1955) julkaistaan komeina juhlapainoksina.

